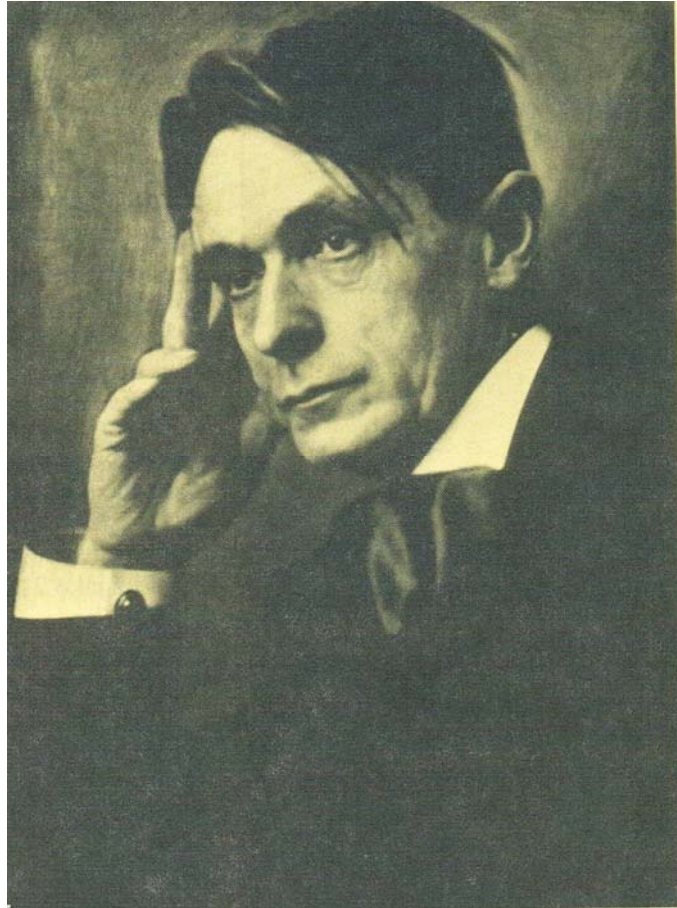

Rudolf Steiner tvůrce anthroposofie

Zdeněk Váňa

1. přednáška z cyklu
“Úvod do anthroposofie”,
Praha, 31.3.1990

**“Chceš-li učinit jeden krok kupředu v poznání
tajných pravd, učiň zároveň tři kroky vpřed
ve zdokonalení charakteru.”**

Vážení přátelé,

dovolte, abych zahájil cyklus, jež jsme nazvali “Úvod do anthroposofie”, přednáškou, zaměřenou na osobnost, skrze níž se anthroposofie stala pojmem, skutečností, hnutím, které se dnes na konci 20. století rozšířilo po všech kontinentech, i když nikdy neusilovalo a ani nadále neusiluje stát se nějakým hnutím “masovým”, ať už v politickém nebo ideologickém smyslu. Neboť anthroposofie nechce být ničím jiným než pomocnou rukou všem hledajícím, a to bez ohledu na světový názor nebo náboženské vyznání. V této úvodní přednášce bude ovšem

možno načrtnout pouze v hrubých rysech to, co by mělo být dále rozvedeno v přednáškách následujících, na něž tímto zároveň odkazují.

Rudolf Steiner Tvůrce anthroposofie

Jestliže každý lidský život je v zorném úhlu věčnosti mystériem, pak to platí zvláštní měrou o velkých duchovních postavách. Jednou z nich byl Rudolf Steiner - tento "velký neznámý", jak jej nazval jeden z jeho životopisců. Jeho život a dílo, jež sahá svými kořeny do sklonku 19. století a dosahuje své kulminace v první čtvrtině 20. století, stojí před námi jako kniha zjevení, která je sice otevřená všem, ale zároveň je i zahalená mnoha závoji, jež je možno odhalovat jen postupně. Každé svědectví současníků je pouze částečným odhalením, pouze jedním aspektem jeho osobnosti. On sám prozradil ve svém vlastním životopise jen velmi málo osobního, neboť mu šlo především o vylíčení objektivních úkolů a situací, do kterých ho život postavil. Hlavním svědectvím o jeho životě je proto jeho obsáhlé dílo - na 6000 přednášek a 300 publikací, nehledě na bohatou literaturu, z tohoto díla vyplývající.

Pronikat do jeho díla a opravdu je pochopit, je úkolem na celý život. Na tom je možno i stroskotat. Akademická věda si s jeho fenoménem většinou neví rady a proto jej raději přechází mlčením. Komu se však podaří ponořit se do jeho díla, kdo v sobě překoná potíže s jeho nezvyklou mluvou, s jeho způsobem myšlení, jež sice vychází z vědeckého základu naší doby, dovádí je však až za hranice smyslového poznání, do světa duchovních skutečností, ten v něm uznává velkého duchovního učitele, který prošel určitou cestou zasvěcení a otevřel možnost stejného putování pro všechny, kdo mají odvahu ho následovat. Mystériem lidského života se projevuje mimo jiné i ve vnitřních rytmech, skrytých zákonech, které z něho činí často drama, epos, ba něco legendárního, mýtického. Zvláště silně se to projevuje u osobností, jež významně zasáhly do duchovního vývoje lidstva - v životě světců, proroků, zasvěcenců se objevují některé příbuzné rysy, které jsou známkou určité zákonitosti duchovního vývoje a nikoli jen putujícím literárním motivem, jak se obvykle domnívá vnější historie. Pohlédneme-li z tohoto hlediska na pozemský život a působení Rudolfa Steinera, můžeme si ověřit, jak tu vystupují do popředí rytmy po 7 letech, jež souvisejí s tělesným i duševním vývojem člověka (výměna zubů v 7 letech, pohlavní dospívání ve 14, duševní dozrání v 21 atd.). Podívejme se tedy na hlavní fakta a mezníky tohoto bohatého života.

Místem zrození na pomezí německého a slovanského světa je Rudolf Steiner pravým středoevropanem. Narodil se 27.2.1861 v Kraljevci v dnešní severní Jugoslávii. Otec Johann byl jako železniční úředník rakouské dráhy několikrát za jeho dětství přeprotiklad přírodních krás alpského předhůří i světa rodící se techniky, která měla postupně ovládnout život lidstva. Dětství až do 7. roku strávil na železniční stanici v Pottschachu ve Štýrsku, pak rodina přesídlila do Neudörflu v Burgenlandu na rakousko-maďarských hranicích. Odtud navštěvoval reálku ve Vídeňském Novém Městě, kde maturoval r. 1879. Již od 7. roku se v něm projevuje schopnost vnímat duchovnost v přírodě i svět zemřelých, prožívá nadmyslové dění mše i oblažující působení geometrie, která je mu čirým duševním zážitkem. Od svých 14 let horlivě čte Kanta, aby z něho čerpal podnět k překonání hranic poznání, tímto filozofem vymezených. Od Kanta vede záhy cesta k Fichtovi a k záhadě lidského já, která se stala osou jeho úsilí o novou duchovní kulturu; jeho pozdější duchovní věda je vlastně cestou od vědomí obyčejného já k uchopení pravého já.

Jestliže duchovní prožívání bylo pro mladého Steinera samozřejmostí, zůstával mu problémem vztah k přírodě, k jejímu obrazu v přírodních vědách, s nimiž se seznamoval jak při svém studiu ve Vídeňském Novém Městě, tak i na Vysoké škole technické ve Vídni, kam se dal zapsat na přání otce, který chtěl mít z něho inženýra.

Ve svém životopise Rudolf Steiner sám o tom říká: “Duch a příroda stály tehdy před mou duší v plném protikladu. Svět duchovních bytostí pro mně existoval. Že “já”, které je samo duchem, žije ve světě duchů, bylo pro mně bezprostředním nazíráním. Přírodě se však do prožívaného duchovního světa nechtělo.”

Pomocí mu bylo setkání s anonymním duchovním učitelem, který jej vybídl: *“Chceš-li přemoci nepřítele, začni tím, že jej nejprve pochopíš. Nad drakem zvítězíš jen tehdy, když vklouzneš do jeho kůže.”*

Znamenalo to vlastně, že k přemožení materialismu, v nějž vyústilo celé novodobé přírodovědné myšlení, je nezbytné si metody tohoto intelektuálního vědomí plně osvojit, prohlédnout jeho dílčí pravdy a pak teprve překonat jeho meze a vytvořit spirituální obraz světa. To také Rudolf Steiner učinil - vklouzl do drakovy kůže, abychom zůstali u tohoto obrazu, a ovládl jej. Odtud se mohl vydat na cestu ke svému životnímu poslání.

Rudolf Steiner ako študent, 1879

Druhou pomocí mu byly přírodovědné spisy Goethovy, k nimž ho přivedl jeho bratislavský učitel, literární historik Karl Julius Schröer, nadšený obdivovatel Goethův. Z jeho podnětu začal už jako 21letý pracovat na vydávání přírodovědných spisů Goethových. Goethovo přírodovědní myšlení, vyjádřené zejména v jeho “Metamorfose rostlin” a v nauce o barvách, která tolik inspirovala i našeho Purkyněho, nesklouzávalo do materialismu, jako tomu bylo zejména ve 2. polovině 19. století, ale chápalo přírodu jako proniknutou duchem - a to byl bod, na který mohl Rudolf Steiner navázat. Když se byl vypořádal s Goethovým světovým názorem, převedl ve svých spisech “Wahrheit und Wissenschaft” (1892), vlastně pro tisk upravená disertační práce, a zejména “Philosophie der Freiheit” (1894) duchovní substanci goetheanismu do sféry živého myšlení a morální intuice jako jakési předsíně a východisku vlastní duchovní vědy.

Filosofie svobody, první z jeho základních děl, vychází z přesvědčení, že hranice poznání nejsou dány jednou provždy, nýbrž závisejí od vývoje člověka a mohou se

stále rozšiřovat. Tento vývoj se odehrává v oblasti vnímání a myšlení - poznání vzniká vlastně proniknutím vjemu pojmem tvořivého myšlení. Vnímáním nemyslí ovšem Rudolf Steiner pouze vnímání smyslové, ale i vnitřní duševní zážitky jako city jsou mu orgány vnímání. Proto také všechen pokrok v poznání je možný jen školením, zjemňováním schopnosti vnímání, které proniká do všech vrstev bytí, ne pouze tělesných, nýbrž i duševních a duchovních.

Profesor **Karl Julius Schröer** (1825-1900). Steinerov učiteľ, ktorý priviedol Steinera k štúdiu Goetheho. Vyučoval na evanjelickom lýceu v Bratislave a na technickej univerzite vo Viedni. Narodil sa a býval na Bielej ulici v Bratislave. Steiner o Schröerovi neskôr vo svojom životopise napísal: *“Vrúcnosť, s akou pristupoval k veciam, nadšenie, s akým na prednáškach čítal básne, nás viedli k zvnútornenému vnímaniu poézie. Došlo k tomu, že som sa so Schröerom už po niekoľkých prvých prednáškach bližšie zoznámil. Často ma potom brával domov, rozprával o tom alebo onom na doplnenie svojich prednášok, rád odpovedal na moje otázky a obyčajne ma potom prepustil s nejakou knihou zo svojej knižnice. Pritom padlo aj nejedno slovo o druhej časti Fausta, na ktorého vydanie a výklade práve pracoval.”* *“Ďakujem Bohu a dobrému osudu”,* píše študent Steiner 13. januára 1881 svojmu priateľovi, *“že som tu vo Viedni spoznal muža ... ktorého si vysoko vážim a ctím ako učiteľa, učenca, básnika a ako človeka. Je to Karl Julius Schröer.”*

Aby se však stalo poznáním, musí k němu z druhé strany přistoupit očištění myšlení, t.j. myšlení očištěné od subjektivních faktorů, jako je přání, afekty, sklony, emoce a iluze všeho druhu. Jen tak je možné i v duchovním poznání dosáhnout téže objektivitě jako např. v přírodních vědách. S tím je pak spojen i prvek svobody. Myšlení je svobodné jen tehdy, když není kaleno pudy, vášněmi a jinými afekty. Když člověk myslí a jedná z impulsů, které neprohlédá, je nesvobodný. Tak je problém překonání hranic poznání spojen zároveň s problémem svobody. Jen když člověk dospěje k myšlení, zbavenému vši smyslovosti, dospívá zároveň k pochopení svobody. Proto stupeň jeho svobody závisí vždy na kvalitě jeho myšlení. Tímto osvobozeným myšlením však člověk vstupuje zároveň do morální sféry, do oblasti morálních ideálů, kde může rozvíjet morální fantazii.

Vytvářej si okamžiky vnitřního klidu a uč se v nich rozeznávat podstatné od nepodstatného.

Rudolf Steiner

Svoboda jednání je možná pouze tam, kde člověk jedná z představ a pohnutek, které si morální fantazií určuje sám ze sebe. Kde jeho morální představy jsou určovány něčím mimo něj - autoritou, dogmaty, předpisy, zákazy apod. - je nesvobodný. Svobodný je tehdy, když si sám vytváří své morální představy a když také chce to, co poznává jako správné. Tak je morální fantazie zdrojem jednání svobodného ducha. Tak je ve chtění cvičena svoboda, v citění je prožívána, v myšlení poznávána. Ale abychom toho dosáhli, musí naše myšlení zůstat živé. Jen toto živé - a nikoli mrtvé abstraktní myšlení, jak je běžně užíváme i ve vědě - je základním předpokladem ke skutečnému pochopení anthroposofie. Proto je Filosofie svobody její propedeutikou (úvodem).

K těmto myšlenkám vtěleným do Filosofie svobody však Rudolf Steiner došel až po přesídlení do Výmaru, kde jako 28letý začal pracovat v Goethově a Schillerově archivu. Tam se též uskutečnila významná setkání: s H. Grimmem, Ernstem Haeckelem - "papežem materialistických monistů" a Friedrichem Nietzsche. Oběma posledním věnoval do jisté míry apologetické studie, v nichž se projevuje jeho schopnost plného vcítění se do jinak cizího myšlenkového světa a zároveň jeho překonání zevnitř. Nietzsche, který vyšel z idealismu, podlehl nakonec sugesci dobového materialistického myšlení a tak došel např. k znetvoření ideje reinkarnace v představě o věčném návratu stejného a vznik nadčlověka si představoval čistě zoologicky, podobně jako vznik člověka z opice. Naproti tomu R. Steiner zachoval duchovní element svého myšlení a pronesl je branou, na níž Nietzsche ztroskotal.

Na konci svého výmarského pobytu, kolem 35. roku, vybojoval R. Steiner významnou fázi svého vnitřního vývoje. Až do té doby žil plně v duchovním poznání - i když se bránil projevovat je navenek - zatímco smyslové poznání mu zůstávalo něčím spíše stínovým, do čeho se s námahou musel vpravovat. Teprve nyní, v polovině života, dospěl k plnému uchopení smyslové skutečnosti - vlastně k plné inkarnaci ve fyzickém těle. Mohli bychom to tedy nazvat jakýmsi opožděním ve vývoji, ale jen z obvyklého hlediska. Z vyššího hlediska je tomu naopak: většina lidí uchopuje smyslový život ve fyzickém těle vlastně předčasně a proto v něm zůstává uvězněna, není schopna proniknout za jeho meze. V případě R. Steinera se uplatňuje princip zadržení ve vývoji, který pozvedl člověka nad zvíře a který ho může jednou též povznést nad dnešní stav.

Každý tvůj čin, každé slovo zariad' tak, aby si nimi nikomu nezasiahol do slobodného rozhodnutia jeho vôle.

Rudolf Steiner

S tímto vnitřním obratem je spojená i vnější změna: přesídlení do Berlína v r. 1897. Jeho vnitřní zření se tu střetává s rozkladnými tendencemi dobové kultury. R. Steiner sám nazývá tato léta na konci století léty zkoušek, kdy jeho etický individualismus, vypracovaný ve Filosofii svobody, byl vystaven nebezpečí, že se z něčeho čistě niterného stane něčím vnějším, z esoterního exoterním. Takovéto překážky klade obvykle osud člověku do cesty, aby se jejich překonáváním mohl vyvíjet duchovně dále. Své duchovní zření uhájil R. Steiner tím, že je obrátil ke

křesťanství. Zkouška byla dovršena duchovním vítězstvím v nalezení mostu mezi světem ducha a světem přírody, v plném poznání mysteria já a jeho kosmického praobrazu - Krista. R. Steiner sám nazývá tento zážitek "duchovním stanutím před mystériem na Golgotě v nejvnitřnější, nejvážnější slavnosti poznání".

V každém případě je tento zážitek z r. 1899 mezníkem v jeho duchovním vývoji, klíčovou událostí, z níž vychází celé jeho další působení. Znamenalo plné, na vši tradici nezávislé pochopení mysteria na Golgotě a jeho významu pro vývoj země a člověka. Kristus, který se spojil smrtí na Golgotě se zemí, se mu jeví jako síla pronikající a oživující svět přírody kolem nás a zároveň jako božská bytost, která je přítomna v každé lidské duši jako pravé já celého lidstva. Teprve po tomto poznání mohl nastoupit svou dráhu duchovního učitele a plnit své životní poslání. Až do té doby vydával R. Steiner "Literární magazin" a "Dramaturgické listy", přednášel ve spolku Giordana Bruna a na Dělnické vzdělávací škole (zde až do r. 1905). Od roku 1900 začal přednášet v Theosofické knihovně hraběte Bruckdorfa o Nietzsche, Goethově tajném zjevení (Pohádka o zeleném hadu a bílé lilii), zejména však o "Mystice na počátku novodobého duchovního života a jejím vztahu k modernímu světovému názoru", jakož i o "Křesťanství jako mystické skutečnosti" - oba přednáškové cykly vyšly záhy v přepracování knižně.

Spolu s dalším cyklem "Od Budhy ke Kristu" se R. Steiner v tomto theosofickém prostředí, které kladlo důraz na východní nauky, od počátku vědomě postavil za křesťanství jako základ velikosti evropské duchovní kultury. V r. 1902 se spojil s Theosofickou společností, protože tam v té době nalézal jediné publikum, jež usilovalo o duchovní poznání a bylo schopno přijímat výsledky jeho vlastního duchovního zření. Jeho působení v tomto prostředí mělo však od počátku anthroposofický duktus - je příznačné, že jeho první přednáška o duchovním vývoji lidstva, jako člena, měla název "Eine Anthroposophie" - a neměla nic společného s různými triviálními směry a pošetilými okultismy, které se uvnitř theosofické společnosti zahrnily. Tehdy vzniká skutečná duchovní věda, jejíž základy jsou utvářeny v letech 1902-1909 - první období, v němž vystupoval do popředí elementární poznání a zároveň vyrovnání se soudobou přírodní vědou.

Dokumentují to zejména tři základní spisy:

1. "Theosofie" (1904) - jako úvod do nadmyslového poznání světa a člověka;
2. "Jak poznáme vyšší světy" (1904-1909), návod k duchovnímu školení;
3. "Tajná věda v náryse" (1910) - jakési shrnující kompendium.

I když to, co je obsahem těchto spisů, bude podrobněji prohovořeno v dalších přednáškách tohoto cyklu, uveďme si zde alespoň v nástinu některé jejich hlavní myšlenky. "Theosofie" je úvodem k nadmyslovému poznání světa a určení člověka. V návaznosti na myšlenku Fichtovu, že k vnímání vyšší skutečnosti je třeba vyvinout nový vnitřní orgán - jinak pro něho neexistuje tak, jako pro slepého od narození neexistuje svět světla a barev, prožívá R. Steiner duchovní slepotu své doby, ale věří v její uzdravení: jeho spis je pokusem otevřít v tomto smyslu člověku oči.

Ukazuje, jak člověk patří třemi články své bytosti - tělem, duší a duchem třem světům:

- tělem světu smyslovému, které je pro duchovně slepé jedinou realitou;
- duší světu duševnímu, jež prožívá jen stínově, přitom je však stejně skutečný, jako je fyzické okolí jeho těla;

- duchem patří světu duchovnímu, jenž ho právě tak obklopuje, i když se mu zdá neskutečným.

**Každá idea, která se ti nestane ideálem, umrtvuje
v tvé duši jistou sílu. Každá idea, jež se ti však
stane ideálem, vytváří v tobě síly živoucí.**

Rudolf Steiner

Všechny tyto tři světy jsou navíc diferencované, mnohvrstvé. Stejně tak je tomu s člověkem, který sám sebe prožívá sice jako uzavřenou osobnost, pozůstává však z více do sebe vsunutých článků:

a) jeho fyzické tělo souvisí ve svém prostorovém projevu s minerálním světem - to je patrné především na lidské mrtvole;

b) jako oživená bytost, která se svým růstem, oběhem, látkovou výměnou, rozmnožováním projevujícím se v čase souvisí s rostlinou; tyto síly života tvoří organismus, jež Aristoteles nazýval "vegetativní duš" a R. Steiner životním či éterickým tělem;

c) jako bytost cítící, naplněná žádostmi, vášněmi, pocity libosti či nelibosti je člověk spřízněn se zvířetem; také tyto síly jsou součástí určitého systému, jež Aristoteles nazýval "animální duš" a R. Steiner tělem pocitovým či astrálním (pojem známý už Paracelsovi, Jakubu Böhmeovi a

d.) čili "hvězdným" vzhledem k jeho souvislosti s hvězdnými vlivy (částečné oprávnění astrologie); d) čtvrtým článkem, jímž se člověk pozvedá nad přírodní říše a stává se teprve v pravém smyslu člověkem, duchovní bytostí, duchem mezi duchy, je já. Z tohoto já je člověk schopen očišťovat a proměňovat své nižší články ve vyšší, jež ho pozvedají nad pouhou egoitu a spojují s božským světem.

Centrální částí "Theosofie" je kapitola o znovutělování ducha a o osudu. Prastaré východní učení je tu nově vysloveno západní myšlenkovou formou, a to z vlastní duchovní zkušenosti, bez opory o tradici.

V jeho lapidární formulaci: *"Tělo podléhá zákonům dědičnosti, duše podléhá osudu, jež si sama vytvořila. Tento člověkem utvářený osud se nazývá karma. A duch stojí pod zákonem znovutělování či reinkarnace. Duch je věčný; narození a smrt vládne podle zákonů fyzického světa v tělesnosti; duševní život určený osudem, zprostředkovává během pozemského života souvislost obou."*

Tyto základní skutečnosti R. Steiner pak vypracovává v dalších letech do zcela konkrétních podrobností. Zdůrazňuje přitom, že jedním z hlavních úkolů anthroposofie je vtisknout západnímu myšlení tuto ideu reinkarnace a karmy, a to ve spojení s křesťanstvím, aby lidstvo vůbec našlo smysl a cíl svého vývoje. Říká: *"Jako kdysi dožrál čas, aby byl přijat kopernikánský světový názor, tak dožrála naše doba k přijetí nauky o reinkarnaci a karmě do vědomí."*

Poslední část "Theosofie" - Stezka poznání naznačuje metody, jimiž je možno dospět k poznatkům, o nichž se tu mluví. Podrobně je popsáno toto duchovní školení v knize "Jak poznáme vyšší světy" a v řadě pozdějších spisů a přednášek. Návody k energické vnitřní práci s cvičením koncentrace a meditace mají probudit síly, jež dřímají v každém člověku a uvést v činnost nadmyslové orgány vnitřní - tzv. lotosy východního učení, čistě duševním a morálním úsilím, bez násilných duchovních a tělesných praktik yogy.

Zdůrazňuje přitom, že objektivní duchovní poznání, na rozdíl od běžného poznání vědeckého, není možné bez intenzivního vývoje morálního - jinak hrozí nebezpečí halucinací a autosugescí. Zlatým pravidlem je: *s každým krokem vpřed v poznání učíš zároveň tři kroky ve zdokonalení svého charakteru*. Má-li duše zrcadlit velké pravdy nezkresleně, musí být její hladina čistá.

Nejde tu přitom o nějakou snahu o "sebevypoupení", která by byla v rozporu se základním křesťanským učením o milosti a vykoupení skrze Ježíše Krista. Konečný výsledek snažení, které má být vždy uvolněné a trpělivé, nikoli křečovitě a násilné, závisí vždy na milosti. O té se však nemá příliš mluvit a pasivně na ni čekat, nýbrž aktivně jí vycházet vstříc: jen tomu, kdo tluče vytrvale na dveře, je otevřeno.

Dokončenie v budúcom čísle

Dokončenie zo Sophie 8

Hlavním tématem "Tajné vědy" je vývoj světa a člověka, kosmologie a anthropologie, nikoliv však z hlediska přírodovědného, nýbrž duchovního bádání. V tomto smyslu výraz "tajná, okultní" neznamena vědění utajované, nýbrž prostě nepřístupné, skryté pouhým smyslem, jichž používá běžná věda, a získané vnitřní duchovní cestou, jež může vést ke stejně exaktním poznatkům, jako věda přírodní.

Tato vnitřní cesta vede po třech stupních, jež R. Steiner nazývá imaginací, inspirací a intuicí, přičemž používá těchto pojmů v jiném smyslu, než je tomu v běžné praxi. Ze tří základních duševních schopností - myšlení, cítění a chtění - vychází jak to naznačila už Filosofie svobody z té nejdělejší: z myšlení. V intenzivním cvičení koncentrace a meditace lze je odpoutat od jeho závislosti na smyslovém vnímání, zaktivizovat je a obrátit k sobě samému. Tak se může oživit, zbavit se své stínovosti a stát se samo orgánem vnímání. Místo abstraktních pojmů se objevují živé obrazy - jako poukaz na duchovní skutečnosti, to je imaginace.

Imaginace je tedy produchovnělým myšlením a vnímáním, jež se podobá světelným, barevným, čichovým a chuťovým dojmům, avšak bez fyzické příčiny. Nejde tu ovšem ještě o vlastní duchovní skutečnosti, nýbrž jen o poukaz na ně - imaginací jsou pouze jakoby vyhmátávány. Jednotlivé imaginace jsou pouze jako hlásky, které je třeba teprve sestavovat v slova. A to se děje na druhém stupni poznání - inspiraci, k níž je možno dospět tak, že se obrazy imaginace potlačí, že se vědomí cele vyprázdní v bdělém očekávání. Pak teprve mohou do něho proudit vlastní duchovní skutečnosti, které na rozdíl od tiše plynoucích imaginací znějí jako tóny, slova (s tím souvisí zážitek hudby sfér u starých Řeků, zážitek Logu, světového slova, "skrze něž všechno učiněno jest" - Janovo evangelium).

Inspirace je tedy duchovním slyšením, poznáním vlastní duchovní skutečnosti, i když ještě ne úplným. K tomu dochází až na stupni intuice, která je zážitkem bytostí, jež se projevují na stupni imaginace a inspirace jen ve svých účincích. V intuici proniká člověk k duchovní podstatě, k já všech věcí. To je možné jen v láskyplném ponořování se do druhých bytostí - síla nesobecké lásky se tu stává nejvyšší silou poznání, v produchovnělém chtění, které je zároveň také zdrojem pravého svobodného jednání v morální intuici. Jednání na základě vnějších norem, příkazů a zákazů, je vlastně nesvobodné a dnešnímu stupni vědomí člověka nepřiměřené - tento základní motiv Filosofie svobody se objevuje ve stále nových variantách. Láska, která je ústředním poselstvím křesťanství, je možná jen za podmínky svobody. Proto jen takové jednání má plnou morální hodnotu a je vpravdě křesťanské, které je svobodné.

“SVET JE JEDNA VELKÁ HÁDANKA – A ČLOVEK JE JEJ RIEŠENÍM.“

Proto také zaujímá významné místo v duchovní vědě R. Steinera jeho christologie. Nevychází jen z časově omezeného historického jevu křesťanství, jak je zvěstuje Evangelium a církevní tradice, nýbrž ze zážitku přítomně působícího Krista, jako božské kosmické bytosti, která se skrze mystérium na Golgotě spojila se zemí a s lidstvem, aby dala jeho dalšímu vývoji rozhodující impuls k postupnému produchovní země a člověka. Ve svých velkých přednáškových cyklech o 4 Evangelích, o dopisech Pavlových, Janově Apokalypse atd. R. Steiner ukazuje, jak božská bytost Kristova, Logos, Božské Slovo, uctívána pod různými jmény již v předkřesťanských kultech a očekávána nejen židovským národem jako Mesiáš, nýbrž i ve starověkých mystériích, sestoupila z duchovního světa, aby se spojila při křtu v Jordáně s člověkem Ježíšem Nazaretským, působila pak po tři roky na zemi, prošla smrtí na Golgotě a zmrtvýchvstáním, aby dále působila v nadsmyslové sféře země a vedla lidstvo k jeho budoucímu cíli. Smyslem pozemského života člověka proto je, aby ze svého svobodného, od egoismu očištěného a produchovního já našel Krista jako zdroj vši moudrosti a lásky - úkol, na nějž nestačí jeden lidský život, ale za nímž je nutno putovat dlouhou cestou vývoje. V tomto putování jsme vlastně i po 2000 letech stále ještě na začátku.

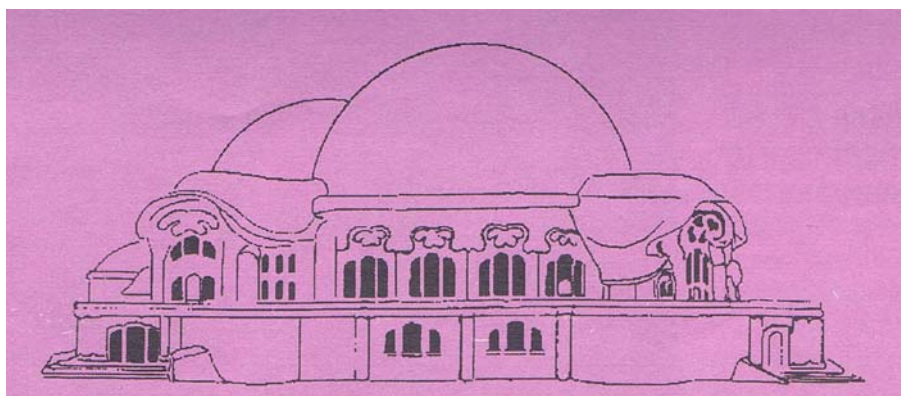
Rudolf Steiner nepřišel zakládat novou sektu nebo hlásat novou teologii, nýbrž ukázat možnost nového zážitku Krista, bez ohledu na církevní příslušnost, ba i bez ohledu na křesťanské vyznání vůbec. Kristus je tu pro všechny a je tajemstvím 20. století, že je nám blíže než kdykoliv předtím - pro všechny, kdož ho chtějí opravdově hledat.

Důsledná křesťanská orientace R. Steinera byla nakonec i příčinou rozchodu s Theosofickou společností, kde za vedení A. Besantové a Leadbeatera došlo k profanaci křesťanské myšlenky založením tzv. “Řádu hvězdy Východu” a prohlášením indického chlapce Krišnamuntihho za znovuzrozeného Krista. To R. Steiner důrazně odmítl, což vedlo k odloučení - z německé sekce vznikla počátkem roku 1913 Anthroposofická společnost, k níž se připojila i většina členů ostatních evropských sekcí, mezi nimi Česká theosofická společnost - čeští členové dobře znali R. Steinera z jeho přednášek v Praze (od r. 1907 do 1924 navštívil Prahu celkem 12x), kterou R. Steiner miloval - od českého národa očekával velké věci v jeho budoucí úloze jako pojítka mezi západem a východem.

Vývoj věcí dal R. Steinerovi za pravdu: akce s Krišnamuntim skončila blamáží, soudy a Krišnamunti sám se po dosažení dospělosti od Theosofické společnosti distancoval a působil jako samostatný filosof (zemřel nedávno jako 90ti letý v Londýně). Mezitím však vstoupila anthroposofie do svého 2. období, jež znamená rozšíření impulsu duchovní vědy do oblasti umění. Jestliže v dosavadním vývoji převažoval imaginativní element poznání, dostává se od r. 1910 do popředí inspirativní element umění, které je prohloubením spirituálního života. Odráží se to především ve vzniku 4 mysterijních dramát (1910-1913). V moderním rouše se tu objevuje prvek, který hrál významnou roli v zasvěcení starověkých mystérií, např. v řecké Eleusiné, kde se z tamního mysterijního dramatu o Deméter a Parsefóně vyvinulo evropské drama vůbec.

Brána zasvěcení, Zkouška duše, Strážce prahu a Probuzení duší, jak se tato dramata nazývají, líčí vnitřní osudy hledačů ducha, karmicky navzájem spojených, a to i v několika pozemských životech, v nichž kráčí každý svou vlastní cestou k sebepoznání a je tak veden k zasvěcení. V dramatech, jejichž forma se samozřejmě vymyká běžnému dramatickému umění, je vlastně umělecky ztvárněn v podstatě celý

obsah duchovního poznání anthroposofie. Proto se také záhy ukázala potřeba vybudovat pro jejich představení vlastní stánek, ze spirituelního hlediska důstojnější, než byla mnichovská divadla, kde se konaly jejich premiéry.

Staré Goetheanum, ktoré zhorelo pri požiare na silvestrovkú noc 1922

Tak byl položen v září 1913 základní kámen ke stavbě Goetheana na pahorku u Dornachu poblíž švýcarské Basileje. Na betonovém soklu vznikala pod vedením R. Steinera a za spolupráce příslušníků 17 národů podivuhodná dřevěná stavba o 2 kupolích, ve zcela novém slohu, v jehož formách se uplatňovaly principy organického života s jeho dynamičností a zákony metamorfózy. Ve stejném stylu - nyní nazývaném goetheánském - se rozvíjely i ostatní druhy umění, spojené se stavbou, plastika - zejména velká socha Krista jako reprezentanta lidstva, přemáhajícího dvojí tvář zla, malířství - malby uvnitř kupolí, umělecké řemeslo.

Goetheánská architektura je nyní rozšířena po celém světě, možno říci, že teprve nyní se stává vpravdě moderní a je obdivuhodné, jak ve své dynamické tvárnosti je schopna se organicky spojovat s místními národními tradicemi, ať už jde o stavby japonského architekta Agematsu, maďarského Imre Makowicze a řadu architektů německých, švédských nebo anglických. Spolu se stavbou se vyvinulo i zcela nové, dosud neznámé umění - eurythmie, pohybové umění, které není ani tancem ani gymnastikou či pantomimou, ale "viditelnou řečí" a "viditelným zpěvem", jež vyjadřují gesty a pohyby kosmické duchovní zákonitosti hlásek, slov a tónů. Ve vývoji eurythmie, stejně jako umění recitace a utváření řeči spolupůsobila s R. Steinerem slečna Marie von Sivers, od r. 1914 paní Steinerová, věrná a obětavá spolupracovnice v plném jeho životním poslání.

Třetí a poslední období tohoto díla začíná v r. 1917. Na rozdíl od předchozích, zaměřených na sílu poznání (myšlení), resp. umění (cítění) přechází nyní anthroposofie do vůle a obrací se tvořivým způsobem do všech oblastí sociální a praktické činnosti. Podnětem byla katastrofa 1. světové války, jež vytvořila příležitost k hledání východiska z kritické sociální situace. Stalo se jím hnutí trojčlennosti sociálního organismu, naznačující možnosti nového uspořádání společnosti, jež může překonat extrémů dosud vládnoucího kapitalismu, tak i tehdy do popředí se deroucího socialismu.

Pravé příčiny neduhů sociálního organismu byly rozpoznány v propletenosti státu s hospodářským a kulturním životem, které by měly utvářet autonomní sféry, v nichž by dostaly svůj pravý smysl hesla francouzské revoluce:

svoboda - v životě kulturním;

rovnost - v životě právně-politickém (vlastní sféra státu);

bratrství - v životě hospodářském.

Podle toho by stát neměl být všemocnou institucí, ale pouze státem právním, jenž chrání své občany a nic víc. Ve vědě, umění, náboženství a školství má vládnout plná svoboda a tu má stát pouze chránit před jakýmkoliv poručníkováním. Stejně tak nemá zasahovat do života hospodářského jako podnikatel. Zde by se měla formovat spolupráce výrobců, spotřebitelů a těch, kdož se podílejí na oběhu zboží např. v podobě gremií, kooperativ apod.

Tyto ideje bylo možno zčásti uskutečnit zatím jen v malém: v institucích, podnicích a jiných zařízeních - jakýchsi kulturních ostrovech, které by se měly stát jakýmsi fermentem postupného ozdravení společnosti, jehož úspěch závisí ovšem především na proměně vědomí člověka. Bez tohoto předpokladu nemůže žádný společenský řád, byť sebedokonaleji vymyšlený, dosáhnout svého cíle.

Základním předpokladem proměny vědomí je výchova. Proto souběžně se sociální trojčlenností vzniká r. 1919 založením 1. waldorfské školy ve Stuttgartu pedagogické hnutí, v němž výchova je chápána jako umění, které vychází z hlubšího poznání člověka a z pochopení vývojových stupňů dítěte. Waldorfské školství patří k nejúspěšnějším kulturním činům, vycházejícím z anthroposofie, je rozšířeno ve všech světadílech a doufáme, že se jej podaří prosadit i u nás.

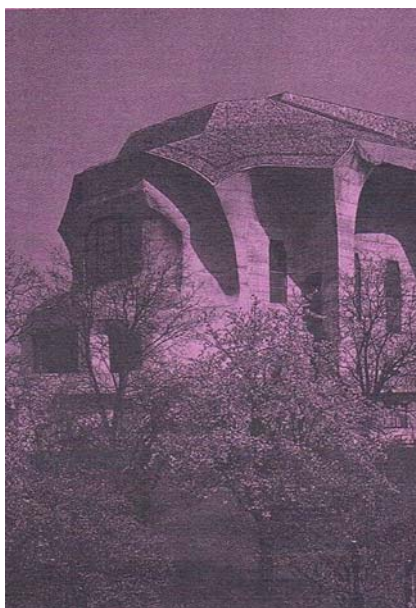
Od r. 1920 vypracovává R. Steiner ve spolupráci s holandskou lékařkou dr. Wegmanovou novou medicínu, založenou na poznání 3 orgánových systémů - nervově smyslového, rytmického (oběh, dýchání) a látkové výměny, v jejich souvislosti s duševními schopnostmi (myšlení, cítění a chtění) a s možnostmi terapie z toho vyplývající. Na jejich základě vznikla i klinika v Arlesheimu, která se stala vzorem pro celou řadu klinik a sanatorií, pracujících s anthroposofickou medicínou. Pro tuto medicínu bylo třeba nových léků, připravovaných převážně homeopaticky. K jejich výrobě vznikl v Arlesheimu ve Švýcarsku a ve Schwäbische Gmündu v jižním Německu - rodišti Petra Parléře, podnik Weleda, který bychom rádi zavedli i u nás, a v Eckwälchu u Stuttgartu alternativní metodou pracující podnik Wala. Z léků připravovaných Weledou je zvláště středem pozornosti Iscador, osvědčující se při léčbě určitého druhu rakoviny.

S medicínou a pedagogikou souvisí léčebná pedagogika, zaměřená na duševně postižené děti. Její metody vypracoval R. Steiner r. 1924 a na jejich základě vznikl léčebně pedagogický institut Lanenstein u Jeny a Sonnenhof v Arlesheimu - podobné ústavy jsou nyní rozšířeny v mnoha zemích. Dr. K. König, žák R. Steinera, rozvinul pak tento druh pedagogiky v rámci jím zakládaných tzv. camphillských vesniček - ve Skotsku, v Anglii a v Jižní Africe, kde postižené děti vyrůstají v rámci rodin a mohou se v tomto společenství uplatňovat po celý život.

Pomocná ruka byla však podána nejen k ozdravení člověka a lidské společnosti, nýbrž i samé země - vytvořením biologicko dynamického hospodaření v r. 1924, které je názorným příkladem toho, do jakých praktických oblastí je možno plodně zasáhnout ne pouze z přírodní, ale i z duchovní vědy. Ukazuje, jak je možno z poznání duchovní podstaty přírody, země, rostlin i zvířat pěstovat zdravé plodiny bez pesticid a umělého hnojení, což se stává zvláště aktuální záležitostí v dnešní ekologické katastrofě.

Rudolf Steiner vždy zdůrazňoval, že nepřišel zakládat nové náboženství - anthroposofie jako duchovní věda je pouze určitou metodou pro hledání pravdy a může se k ní proto hlásit každý, bez ohledu na náboženskou příslušnost. Tak se stal členem společnosti např. významný berlínský evangelický kazatel Dr. Rittelmeyer. Spolu se skupinou mladých theologů, kteří ve zmatcích po 1. světové válce toužili po obnově náboženského života, založil r. 1921 s pomocí R. Steinera "Hnutí pro náboženskou obnovu", které se následujícího roku změnilo v "Obec křesťanů", k níž

se připojila řada dalších významných osobností, mezi nimi např. i známý indolog prof. Hermann Beckh. Tak vznikla "jánská církev", po níž kdysi volal Novalis a Schelling, a které dal R. Steiner kult přiměřený době a umožňující svobodné spojení lidské duše s bytostí Kristovou. Jde o náboženské společenství, jež zachovává 7 svátostí, cítí se být článkem neviditelné "církve Kristovy", ale v rámci svobodného vyznání bez dogmat a s rovnoprávnou možností přístupu k oltáři i pro ženy - poprvé v dějinách křesťanské církve. V současné době působí Obec křesťanů nejen v řadě evropských zemí včetně Československa, ale i v Kanadě, USA, Brazílii a Argentině. Její centrum je ve Stuttgartu.

Nové Goetheanum

Intenzivní veřejné působení a praktická aplikace anthroposofie v sociální sféře přinesla sebou ovšem i nepochopení, konflikty a nepřátelství. To vyvrcholilo požárem Goetheana o silvestrovské noci r. 1922, jímž mělo být zasaženo anthroposofické hnutí v samém srdci. Byla to bolestná a nenahraditelná ztráta. Zároveň však výzva k vnitřnímu upevnění a obnově celého anthroposofického hnutí. K tomu došlo při vánočním sjezdu r. 1923, vrcholné události v duchovní práci R. Steinera. Až do té doby působil jako externí duchovní učitel anthroposofické společnosti. Nyní, aby překlenul generační rozpory v jejím nitru, vzal na sebe břemeno jejího vedení a položil základní kámen nové anthroposofické společnosti - tentokrát nikoli do země, ale do srdcí a myslí všech, kdož chtěli svobodně spolupracovat na vybudování mysterijního centra se Svobodnou vysokou školou pro duchovní vědu, odkud by mohla proudit pravá esoterika a léčivé síly do kulturního života lidstva.

Po položení základního kamene zbývalo R. Steinerovi jen 9 měsíců veřejné činnosti. Za těchto 272 dnů přednesl 338 přednášek a 68 promluv v rámci cyklů, kursů i samostatných přednášek. To svědčí o neuvěřitelné intenzitě duchovního života a obrovité, s ničím nesrovnatelné síle vůle, jíž byly přemáhány vnější překážky i slábnoucí síly fyzického těla. V poslední fázi jeho působení jakoby se plně otevřely nebeské brány, odkud přímo proudily poklady poznání.

I když byl pak upoután na lůžko, pracoval neúnavně dále, diktoval svůj životopis, dopisy a směrnice členům a další věci - až do svého odchodu 30.3.1925.

Na závěr tohoto stručného přehledu života a díla R. Steinera bychom si mohli položit otázku: jaký byl R. Steiner jako člověk? O tom existuje nesčíslné množství vzpomínek, tištěných i rukopisných, lidí významných i prostých a v některých případech i dosud žijících. Každý ho samozřejmě prožíval po svém, ze svého hlediska, ze svých osobních problémů, jež se pokoušel s jeho pomocí řešit. Všichni se však shodují v podstatném dojmu z osobního setkání s ním: člověk neobyčejně laskavý, vřelého srdce, hluboce lidský v pochopení pro obtíže druhých, ochotný pomáhat všem, kdož se k němu obracely - a byli to neustálé proudy žadatelů - i za cenu ztráty drahocenného času a tělesného vyčerpání.

Ačkoliv duchovně převyšoval své okolí, nikdy nedával najevo nějakou převahu, nepůsobil na nikoho sugestivně, ale vždy respektoval svobodu druhých se všemi jejich nedokonalostmi. Vždy trpělivě čekal na otázky a pak teprve rozdával ze svého vnitřního bohatství. Každý se cítil jím akceptován, potvrzen, osloven ve své nejvnitřnější bytosti. Velmi často se přitom projevovaly jeho mimořádné schopnosti, jimiž prohlédal duševní i tělesný stav svého návštěvníka, jemuž pak dával často překvapující a nečekané rady, které se prokázaly správnými často až v dalším průběhu života. Po této stránce jej zvláště důkladně zkoumal po dlouhou dobu zakladatel Obce křesťanů dr. Rittelmeyer, jenž zaznamenal řadu epizod, ilustrujících jeho jasnozřivost.

R. Steiner sám byl ochoten se po této stránce podrobit i vědeckému zkoumání, této příležitosti však nebylo, bohužel, využito. Jeho dílo je však samo dostačujícím důkazem. Přitom R. Steiner nikdy nežádal, aby se jeho sdělením slepě věřilo - podle něho stačí, když člověk zkusí bez předpojatosti s nimi žít a ověřovat jejich pravdivost zdravým rozumem. Každý člověk nosí tyto pravdy vlastně v sobě a proto stačí dát mu podnět a pomoci mu, aby je v sobě našel sám. Jen poznání, nalezené v plné svobodě, bez vnučování zvenčí, má svou plnou hodnotu pro další vývoj člověka - to je základní deviza anthroposofie.

Těžiště práce R. Steinera bylo především v intenzivní přednáškové činnosti, v působení živého slova, jež neúnavně rozvíjel po evropských zemích - od Skandinávie až po Paříž a Řím, od Londýna až po Vídeň, Budapešť a Prahu, o obrovitým pracovním tempu, jemuž stěží mohli postačit ti, kdož jej obklopovali - s výjimkou paní Steinerové. Pozoruhodné na jeho přednáškách nebylo pouze to, že je pronášel zcela volně mocným a krásným hlasem, z něhož se slova jakoby rodila a trvala dále i po odeznění. Nepůsobila tu jen pevnost a samozřejmost myšlenek, jimiž dokázal zvládat i velké posluchačstvo, které přišlo někdy jen ze zvědavosti anebo nepřiliš přátelsky naladěno; neimponovalo pouze umění, jímž dokázal přílišnou vážnost, kterou vyvolávaly jeho hluboké myšlenky, odlehčit i lidským humorem. Byl to především zážitek posluchačů, že poznatky, které jim byly sdělovány, jsou tvořeny přímo na místě, vytahovány z jejich vlastních duší, z otázek, které žily dosud nezodpovězeny v jejich podvědomí, z moudrosti vložené Bohem do člověka čili anthroposofie. Jeho přednášky byly však ve své stavbě i ve své formě přizpůsobeny nejen přítomným lidem, nýbrž i zemi, národu, géniu loci.

Na jednom místě, např. v Berlíně, hovořil vždy spíše z filosofického aspektu, jinde, např. ve Skandinávii vycházel spíše z mýtu. Umělecký duktus měly přednášky v Mnichově, v Anglii to byly opět skutečnosti nadsmyslových fenomenů atd. Každé prostředí vyvolávalo jinou spirituální resonanci, jiný konkrétní pohled na pravdy duchovního poznání - v tom také tkví jeho životnost, jeho dynamika, jeho universalnost.

Dejme v závěru zaznít alespoň 3 hlasům významných osobností, které našly cestu k anthroposofii R. Steinera.

Vždy shledáme, že ti, kdo skutečně vědí, jsou nejskromnějšími lidmi a že jim není nic vzdálenější než to, co lidé nezývají mocenskými choutkami.

Německý básník Christian Morgenstern: *“Vlastní, v nejvyšším lidském smyslu tvůrčí činnost R. Steinera odhalí teprve historik, který bude povolán napsat příběh tohoto vznešeného života. Pak budeme s hlubokým úžasem vnímat, co se to v tichosti děje a dále pro člověka jako takového, a jakou nenahraditelnou pomoc a oporu mu dala životní práce tohoto ducha, zatímco naše století stále ještě spěchá do hrozné pouště materialismu.”*

Slavný dirigent Bruno Walter, který se spojil s anthroposofií až na sklonku života v knize *“O hudbě a muzicírování”*: *“V pozdním věku se mi dostalo štěstí, že jsem mohl být uveden do světa anthroposofie a ponořit se během posledních let do učení R. Steinera. Žije tu a působí cosi zachraňujícího ve smyslu Hölderlinově; jeho požehnání se vylilo i na mne a tak nechť tato kniha vyzní přiznáním se k anthroposofii. Není oblasti mého vnitřního života, jež by nepřijala nové světlo a rozhodnou podporu ze vznešeného učení R. Steinera... má vděčnost za nesmírné obohacení je veliká. Je nádherné stát se v mých letech ještě jednou žákem. Cítím v celé své bytosti omlazení, jež mne posiluje a obnovuje i v mém muzikantství, ba i v muzicírování.”*

A zcela stručný výrok současníka, nositele Nobelovy ceny, amerického spisovatele Saula Bellowa: *“Steinerovy knihy, které jsem začal číst vleže, mne přinutily povstat... Zvláštní dojem na mne učinilo to, že tu vystupují formy chápání, v nichž lidstvo bylo kdysi jednotné. Myslíme si, že máme svět chápat vědecky, ve skutečnosti je však naše ignorace strašlivá.”*

Vážení přátelé, včerejšího dne jsme si připomínali 65. výročí odchodu R. Steinera z pozemského světa. Bude proto jistě vhodné, když na závěr vzpomeneme tohoto výročí tím, co o posledních okamžicích tohoto “velkého neznámého”, jež dosvědčují velikost jeho ducha i tváří v tvář smrti, vypráví jeden z jeho žáků, přírodovědec dr. Günther Wachsmuth:

“Poslední okamžiky v pozemském životě R. Steinera byly prosty všeho boje s fyzickým tělem, prosty vší nejistoty, která je jinak vlastní umírání mnohých lidí. Jeho tvář hovořila o míru, milosti, vnitřní jistotě, duchovním zření. Sepjal ruce na prsou, jeho oči byly jasné a pevně zaměřené do světů, s nimiž se zřívě spojoval. Když přišel poslední dech, zavřel sám oči. - To však nenaplnilo prostor zážitkem konce, nýbrž nejvyššího duchovního dění. Vznešená, proměněná bdělost hovořila z jeho rysů, ze síly modlitby jeho rukou. Jako kdysi velcí umělci dávali rytířům, ležícím na sarkofágu, výraz, jakoby jejich zavřené oči přece jenom viděly, jakoby jejich odpočívající postava mohla kráčet kupředu, tak tu promlouvala ležící postava o nadzemské bdělosti, o pronikání do sfér ducha.”